

TEKORT AAN ONDERWIJSCAPACITEIT

Het capaciteitsprobleem in het onderwijs gaat over tekort aan plaatsen op scholen, maar is ook veel breder.

*'Bij capaciteit in onderwijs gaat het naast fysieke capaciteit ook over inhoudelijke en onderwijskundige capaciteit. De school moet leerlingen kansen bieden om te leren in een infrastructuur die bij de tijd is en rekening houdt met actuele noden zoals ICT. Maar de school ligt ook in een bepaalde wijk en buurt, is een partner in een breder netwerk van voorzieningen en moet inspelen op de leefwereld en interesses van jongeren. Onderwijs geven aan steeds grotere groepen is daarenboven een uitdaging voor een steeds krappere arbeidsmarkt voor leraren en onderwijzers.'*¹

We focussen in deze positon paper op het inschrijvingsrecht en de problemen bij de aanmeldingsprocedure, het tekort aan plaatsen in het algemeen en specifiek voor kinderen met een beperking die een plaats zoeken in het regulier onderwijs (M-decreet) en de situatie in Brussel. Bij al deze onderdelen doen we vaststellingen en formuleren we aanbevelingen.

DE (HARDE) CIJFERS

*'In de periode 2008-2030 groeit de Vlaamse bevolking naar alle verwachtingen met 7,4% of in absolute cijfers met 458.000 inwoners. Tussen 2008 en 2017 wordt er een toename verwacht van 198.000 naar 223.000 baby's en peuters (+25.000 eenheden) of omgerekend een groei van 13% t.o.v. 2008. In 2020 wordt het toppunt van groei in de groep van vijfjarigen bereikt. De verwachte instroom in het eerste leerjaar van het basisonderwijs zal – in lijn met de verwachte evolutie van het aantal peuters – eerst toenemen: van 62.600 in 2008 naar 73.600 kinderen in 2020 (+11.000 kinderen in het eerste leerjaar of omgerekend +18%). Die groei zal zich nadien doorzetten in het secundair onderwijs.'*²

*'Antwerpen en Gent zitten bij de sterkste groeiers. Daar verwachten we in het topjaar 2017 een bevolkingstoename met respectievelijk 32% en 28% t.o.v. 2008.'*³

*'Algemeen wordt erkend dat scholen gehuisvest zijn in gebrekkige en/of verouderde gebouwen. Zestig procent van de Vlaamse scholen is ouder dan 40 jaar en een derde is ouder dan 60 jaar. Scholen wachten op een totaalbedrag van 4.5 miljard euro voor scholenbouw. Eind 2011 was dat nog 2.6 miljard euro. Slechts 61% van de instellingen kreeg in de laatste onderwijsspiegel 2013 een onvoorwaardelijk gunstig advies voor veiligheid en hygiëne. Voor bijna vier op de 10 instellingen is er dus nog werk aan de winkel.'*⁴

'Uit prognoses blijkt dat bij een ongewijzigd beleid in 2020 20.000 leraren zullen moeten worden aangetrokken. Vlaamse basis- en secundaire scholen zoeken samen iedere maand gemiddeld meer dan 10.000 vervangers.'

---

¹ Hoogste tijd voor capaciteit! Hefbomen voor een duurzaam, structureel en strategisch beleid voor onderwijscapaciteit, VLOR, 2014, p. 11.

² Ibidem, p. 13

³ Ibidem, p. 13.

⁴ Ibidem, p.13.

Gemiddeld 23% van de jonge leraren in het basisonderwijs en 33.5 % in het secundair onderwijs verlaat het onderwijs binnen de vijf jaar na het begin van hun onderwijscarrière. Een op de drie directeurs in de Vlaamse basisscholen stapt vroegtijdig uit de job. De werkdruk is te groot en de omkadering, zeker in het basisonderwijs, onvoldoende. 5 % van de vacatures in het Brussels Nederlandstalig basisonderwijs raakt niet ingevuld terwijl dat percentage in Vlaanderen slechts 0.5% bedraagt.⁵

INSCHRIJVINGSRECHT – PROBLEMEN BIJ AANMELDINGSPROCEDURE

Om het hoofd te bieden aan de beperkte capaciteit in de scholen en het probleem van de kamperende ouders op te lossen verlopen de inschrijvingen voor kleuter-en basisonderwijs in Gent, Antwerpen en Brussel via de gecentraliseerde aanmeldingsprocedure. Deze aanmeldingsprocedure lost echter niet alle problemen op.

Het gaat vaak vooral om plaats in een school van keuze, niet om het louter vinden van een plaats in een school, het capaciteitstekort drukt dus vooral op de vrije schoolkeuze van ouders. Er is nl. vaak een strijd gaande om een plaats te krijgen op een ‘populaire’ school. Tegelijk mogen we in gans de discussie niet uit het oog verliezen dat er in de grote steden een effectief capaciteitstekort is.

FASTSTELLINGEN EN AANBEVELINGEN KINDERRECHTENCOALITIE

- Het capaciteitstekort drukt vooral op de vrije schoolkeuze, die onder alle omstandigheden moet gerespecteerd worden, zowel voor een eerste inschrijving als bij een wijziging. Het capaciteitstekort schendt ook het recht op onderwijs.
- Hoewel het weigeringsrecht voor scholen op papier niet meer bestaat, worden in de praktijk kinderen nu nog geweigerd omwille van bijvoorbeeld hun sociale achtergrond of beperking. Uit getuigenissen van o.a. ouders blijkt dat scholen er niet voor terug schrikken om praktijken te hanteren om kansarme ouders af te schrikken.
- Extra inspanningen dienen te gebeuren om het inschrijvingsrecht en de vrije keuze voor kansarme en anderstalige kinderen te garanderen. Inspanningen voor een sociale mix mogen nooit leiden tot afbrokkelen van hun recht op een kwalitatief hoogstaande school⁶. Het omzeilen van de inschrijvingsprocedures met het oog op een sociale selectie dient bestraft te worden.
- De aanmeldingsprocedures zijn voor veel ouders onduidelijk . Kansarme ouders vinden bvb. vaak hun weg niet in de procedures en schrijven zich niet tijdig in. We moeten er dus voor zorgen dat ouders beter geïnformeerd worden en hun rechten beter kennen. Hier ligt zeker een taak weggelegd voor scholen en LOP's. De aanmeldingsprocedure moet transparanter en eenvoudiger. Vaak zien we ook dat ouders bij elkaar ten rade gaan en steun zoeken. Dit dient gefaciliteerd te worden door de schoolinstanties of de LOP's.
- Er moet gezocht worden naar een sluitend systeem van inschrijvingen dat misbruiken door scholen en ouders onmogelijk maakt, met speciale aandacht voor de rechten van kansarme ouders en kinderen.

---

⁵ Ibidem, p.14.

⁶ Men mag het vraagstuk van toegang tot performant onderwijs niet verengen tot een kwestie van wedijver tussen gezinnen en leerlingen die strijden om de toegang tot enkele 'goede' scholen. Het is in het belang van iedereen dat alle scholen kwalitatief hoogstaand zijn (Prof. Dr. Dirk JACOBS gewoon hoogleraar sociologie aan de Universit  Libre de Bruxelles in WDYT? rapport UNICEF België, Het perspectief van maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren in het onderwijsdebat, p.7)

- Het is nobel te streven naar een sociale mix in scholen, maar het mag geen (statistisch) doel op zich zijn. In sommige buurten is een gemengde school niet mogelijk als er niet een breder beleid gevoerd wordt met de buurt in zijn geheel als onderwerp. In het algemeen moet men dus goed opletten dat we spreken over verschillende doelstellingen: buurtscholen maken (of kinderen de kans geven in hun buurt naar school te gaan) of een sociale mix realiseren.
- We dienen blijvend in te zetten op brede scholen. *'De notie dat de school deel uitmaakt van een sociale omgeving leidde tot het concept van brede scholen. Een brede school heeft de ambitie om de bredere leer-en leefomgeving van kinderen te erkennen en te versterken met als doel maximale ontwikkelingskansen voor alle kinderen en jongeren uit te bouwen.'*⁷
- Niemand is gebaat bij strijdende partijen: indien een inschrijving moet afgedwongen worden tegen de wil van de school, is de positie van kind én ouders meestal onhoudbaar. Het is dan ook belangrijk dat geschillen zo veel mogelijk via bemiddeling worden opgelost. Indien dit niet lukt kan men naar de commissie inzake leerlingenrechten stappen die echter slechts een advies kan uitbrengen. Kwetsbare ouders hebben vaak behoefte aan steun door een organisatie om die stappen te zetten. Er mag dan ook niet bespaard worden op organisaties die zorgen voor ondersteuning van kwetsbare gezinnen.

CAPACITEITSPROBLEEM

In de grote steden is er een capaciteitstekort. Dit heeft tot gevolg dat mensen een school gaan zoeken buiten de steden waardoor het capaciteitsprobleem zich verplaatst en dus slechts op een kunstmatige manier wordt 'opgelost'. Zo groeit ook geleidelijk het capaciteitsprobleem buiten de oorspronkelijke regio.

VASTSTELLINGEN EN AANBEVELINGEN VAN DE KINDERRECHTENCOALITIE

- Vooral in de grote steden is er effectief een capaciteitstekort en dienen er dus dringend extra plaatsen gecreëerd te worden. Er moet in absolute cijfers voldoende aanbod beschikbaar zijn en dit op redelijke afstand van de woonplaats.
- Absolute prioriteit moet gaan naar de bouw van nieuwe scholen. Deze nieuwe scholen worden best ingepland in de bestaande buurt en worden op die manier een partner in het breder netwerk van voorzieningen. Ze kunnen hierbij dan ook inspelen op de leefwereld en interesses van de jongeren. *'We kunnen stellig concluderen dat de realisatie van schoolinfrastructuur, niet alleen het architecturaal ontwerp, maar ook het bouwproces zelf, daadwerkelijk een mooie kans is om hechtere en meer duurzame schoolgemeenschappen te vormen.'*⁸ De infrastructuur moet aan basiskwaliteitsnormen voldoen. Men moet hierbij niet enkel oog hebben voor de klassen, maar ook voor de (speel)ruimte. Een goede inbedding in de buurt is een meerwaarde in twee richtingen
- *Het ontwerp van een schoolgebouw moet vertrekken vanuit een visie op de groei en de ontwikkeling van een kind.*⁹ Scholieren moeten betrokken worden bij de bouwplannen voor een nieuwe school

⁷ Hoogste tijd voor capaciteit! Hefbomen voor een duurzaam, structureel en strategisch beleid voor onderwijscapaciteit, VLOR, 2014, p.41

⁸ Ibidem, p.190.

⁹ Ibidem, p.179.

- Er is dringend nood aan een lange termijnplan van de Vlaamse Regering rond capaciteit. Die moet duidelijke prioriteiten stellen en dit vertalen naar een budgettair kader voor een aantal jaren. Hierbij moet er rekening gehouden worden met het feit dat de demografische prognoses momenteel voorspellen dat voor een aantal steden het capaciteitstekort slechts tijdelijk is, maar na 6-7 jaar wel doorschuift van basisonderwijs naar secundair onderwijs. Het aanpakken van capaciteitstekort in het secundair onderwijs is echter een heel ander plaatje dan in het basisonderwijs. De Vlaamse Regering zegt met zo'n plan bezig te zijn, maar het is onduidelijk of en wanneer het er echt komt. Capaciteit is een belangrijk thema in de beleidsnota van de Minister, we hopen dan ook dat de Minister hier echt werk gaat van maken.
- Ook de verschillende beleidsdomeinen op lokaal niveau dienen op elkaar af te stemmen. Het kan bvb. niet dat ouders soms plaats vinden op een school maar dat er geen plaats is in het Initiatief voor Buitenschoolse Opvang.
- Initiatieven waarbij een nieuwe school wordt opgericht starten niet allemaal vanuit een overdacht pedagogisch project en aandacht voor de leerlingen. Soms wordt er zelfs helemaal geen (kwaliteitsvol) onderwijs aangeboden. We wensen onze bezorgdheid hierover uit te drukken.

PROBLEMEN VAN ONDERSTEUNING VAN LEERLINGEN MET EEN BEPERKING – M-DECREET

Vlaanderen kent een verleden van institutionalisering van handicap, zo ook de doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs. De segregatie van leerlingen met een handicap in het onderwijs is structureel verbonden met de traditionele plaatsing van personen met een handicap in residentiële voorzieningen, internaten,...

Ouders die kiezen voor inclusief onderwijs botsen op een aantal drempels: weigeringen, tekort aan middelen,... Ook in het buitengewoon onderwijs zijn er wachtlijsten voor specifieke groepen met kampeertoestanden e.d., bvb. voor leerlingen met autisme in het secundair onderwijs. Door het M-decreet hebben scholen de plicht om redelijke aanpassingen door te voeren.

VASTSTELLINGEN EN AANBEVELINGEN KINDERRECHTENCOALITIE

- België werd al verschillende keren op de vingers getikt omdat het te weinig moeite doet om inclusief onderwijs te stimuleren. De verschillende verdragen (VN Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind) hierover dienen gerespecteerd te worden. Een inclusief onderwijssysteem moet dan ook dringend ingevoerd worden.
- Vlaanderen moet zorgen voor een echt inclusief onderwijs met inschrijvingsrecht voor alle leerlingen met een beperking (ook die leerlingen die nood hebben aan een individueel aangepast curriculum) en de nodige ondersteuning voor deze leerlingen binnen het gewone onderwijs'.
- De wachtlijsten voor kinderen met een handicap binnen het buitengewoon onderwijs dienen weggewerkt te worden.
- Algemeen is er nog veel onduidelijkheid rond het M-decreet: Hoe gaat men bvb. het begrip 'redelijke aanpassingen' interpreteren?
- Verder biedt het M-decreet geen duidelijkheid over de middelen tot ondersteuning. Er zijn wel middelen maar die hangen vast aan het buitengewoon onderwijs, niet aan de persoon. Het budget zou

niet gekoppeld mogen worden aan school/plaats maar wel aan het kind. Middelen moeten ook hetzelfde zijn ongeacht het net.

- Het decreet biedt te weinig rechtszekerheid. Zo wordt het feit of een diploma of een attestering al dan niet zal worden toegekend overgelaten aan de autonome klassenraad. Elke graad verandert de samenstelling van de klassenraad echter wat een invloed kan hebben op de beslissing Directies verschuilen zich hier soms achter terwijl een school hierrond een duidelijk beleid moet voeren.
- Er dient over gewaakt te worden dat alle zaken die in het M-decreet zijn opgenomen werkelijk worden gerealiseerd, ook in tijden van besparingen.
- Sommige scholen zijn gewoon (fysiek) niet toegankelijk voor mensen met een (bepaalde) fysieke handicap. De overheid moet hierop voldoende controle uitoefenen, voor bestaande gebouwen maar zeker ook bij nieuwbouw.

SITUATIE IN BRUSSEL

In het Brusselse onderwijs doet zich een capaciteitsprobleem voor zoals dit geldt voor andere grootsteden in Vlaanderen. Anderzijds maakt de specifieke institutionele context van Brussel de situatie bijzonder. Tussen 1990 en 2000 groeide het basisonderwijs in Brussel spectaculair met ongeveer 50% in het kleuteronderwijs en iets meer dan 20% in het lager onderwijs. Het GOK-decreet van 2002 bracht de eerste klachten met zich mee over Nederlandstalige kinderen die in de school van hun keuze door anderstalige kinderen werden 'verdrongen'. Dit heeft mede te maken met de aantrekkelijkheid van het Nederlandstalig onderwijs, met de rol van Brussel als centrum van internationale instellingen en met de multiculturalisering van de onderwijspopulatie.

'Naast grote verschillen op het vlak van sociaal-economische status, kent de Brusselse schoolbevolking ook een zeer grote culturele, linguïstische diversiteit. Een andere uitdaging voor het Brusselse onderwijs is het groot aantal leerlingen met moeilijke schoolloopbanen'.¹⁰

De druk op het onderwijs in Brussel zorgt voor een druk op de omliggende gemeenten, dit zowel door migratie uit Brussel naar de omliggende rand, als door de leerlingestroom vanuit Brussel naar de omliggende scholen. Anderzijds zijn er ook heel wat leerlingen van buiten Brussel die in Brussel onderwijs volgen, omdat bvb. hun ouders daar werken.¹¹

VASTSTELLINGEN EN AANBEVELINGEN

- *'Er is dan meer dan ooit nood aan een 'Masterplan' voor het Brusselse onderwijs dat duidelijk de verantwoordelijkheden van de verschillende onderwijspartners afbakent.'*¹² Beide taalgemeenschappen dienen samen te werken en de nodige middelen ter beschikking stellen om te garanderen dat elk kind een plaats krijgt binnen een school.

¹⁰ Ibidem, p. 49.

¹¹ Vb. 16% in lager onderwijs, zie <http://www.briobrusseel.be/ned/webpage.asp?WebpageId=321>.

¹² Hoogste tijd voor capaciteit! Hefbomen voor een duurzaam, structureel en strategisch beleid voor onderwijscapaciteit, VLOR, 2014, p.161.

- Brussel heeft een totaalaanpak nodig die zowel de druk op scholen als de druk op de kinderopvang wegneemt.
- Kinderen mogen nooit het slachtoffer zijn van een complexe staatstructuur. Coördinatie tussen de verschillende beleidsniveaus biedt hiervoor een oplossing.
- Er is nood aan een uniform inschrijvingssysteem langs Franstalige en Nederlandstalige kant. En aan een capaciteitsmonitor voor beide gemeenschappen. 'What gets measured gets done!'